

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І РУХІВ

*Мельник С. В., студ. (гр. ІС–21, ФІОТ КПІ ім. Ігоря Сікорського);
Качинська Н. Ф., ст. викл. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. Розглянуто питання впливу неурядових організацій та громадських рухів на розв'язання питань щодо стану навколишнього середовища.

Ключові слова: екологічна безпека, екосистема, техногенний вплив, неурядові організації.

Abstract. The issue of the influence of non-governmental organizations and public movements on resolving environmental issues is considered.

Keywords: ecological safety, ecosystem, man-made impact, non-governmental organizations.

Вступ. Згідно зі статтею 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічна безпека визначається як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [1].

Аналіз стану питання. У сучасних умовах, коли техногенний вплив на екосистеми стає критичним, роль громадського сектору (неурядових організацій – НУО) стає вирішальною для забезпечення контролю та сталого розвитку.

Діяльність НУО спрямована на захист цілісності екосистем, що є запорукою відтворення асиміляційного потенціалу природи. Громадські рухи аналізують комплексний вплив екологічних факторів (їх налічують близько шістдесяти), серед яких особлива увага приділяється техногенним та антропогенним чинникам.

Метою роботи є аналіз ролі неурядових екологічних організацій у забезпеченні екологічної безпеки шляхом дослідження впливу техногенних та антропогенних факторів, а також систематизація основних напрямів їх діяльності у сфері моніторингу, контролю та екологічної просвіти.

Методики, матеріали і результати досліджень.

Класифікація факторів впливу та основні напрями діяльності НУО

Діяльність екологічних рухів спрямована на моніторинг та корекцію різних екологічних факторів. Напрями досліджень охоплювати різні сфери: походження (абіотичні, техногенні та антропогенні); середовище виникнення та дії шкідливих факторів (атмосферні, водні, екосистемні); характер дії (фізичні, хімічні, біогенні). Особлива увага приділяється лімітуючим факторам – тим, чий рівень наближається до межі витривалості організмів.

Далі слід виокремити основні напрями діяльності неурядових екологічних організацій та екологічних рухів України.

1. Інформаційно-просвітницька діяльність:

- організація навчально-виховних процесів з екологічної освіти для подолання чинників, що негативно впливають на еко-свідомість;

- співпраця зі ЗМІ для інформування населення про стан техногенно-екологічної безпеки;

- формування «соціокультурного коду» безпечної життєдіяльності.

2. Моніторинг та контроль забруднень:

- захист водних ресурсів: аналіз стану річок України та контроль за дотриманням державних стандартів питної води;

- атмосферне повітря: участь у заходах запобігання атмосферних забруднень на глобальному, регіональному та місцевому рівнях;

- поводження з відходами: громадський контроль за зберіганням твердих побутових і промислових відходів, а також лобіювання нових технологій переробки сміття.

3. Радіоекологічний та біологічний захист:

- моніторинг радіоекологічної ситуації (зокрема наслідків аварії на ЧАЕС) та допомога населенню, що проживає в умовах радіаційного забруднення;

- захист біологічного різноманіття та контроль за збереженням видів з низькою екологічною валентністю (стенобіонтів).

4. Юридичний та організаційний захист:

- участь у розв'язанні організаційно-управлінських проблем техногенно-екологічної безпеки.

У таблиці 1 наведено основні напрями діяльності НУО, їх завдання та приклади організацій.

Таблиця 1

Основні напрями діяльності НУО, їх завдання та приклади організацій

Напрямок діяльності	Основні завдання	Приклади організацій в Україні
Екологічна просвіта та право	Формування свідомої екодіяльності, захист екологічних прав громадян через суд [2]	«Екологія-Право-Люди на» (ЕПЛ) займаються юридичним захистом довкілля
Енергетика та клімат	Аналіз заходів запобігання атмосферним забрудненням на глобальному та регіональному рівнях [3]	«Екодія» – борються за енергоефективність та відмову від викопного палива
Збереження біорізноманіття	Захист стенобіонтів (видів з малою пристосованістю) та екосистем [4]	Українська Природоохоронна Група (UNCG) – створення нових заповідних територій
Радіаційний контроль	Моніторинг радіоекологічної ситуації після аварії на ЧАЕС та умов життя населення [5]	«Зелений світ» – найстаріша екологічна організація України

Роль НУО у розв'язанні екологічних проблем

Вплив НУО на розв'язання екологічних проблем здійснюється в основному через громадський контроль, який полягає у виявленні основних причин техногенних аварій і катастроф, а також технологічних причин зростання аварійності на підприємствах.

Вирішення організаційно–управлінських проблем техногенно–екологічної безпеки України здійснюється через участь у державному управлінні.

Для забезпечення здоров'я людей здійснюється впровадження та контроль використання засобів колективного та індивідуального захисту на небезпечних об'єктах.

Важливою є роль НУО у поширенні інформації для забезпечення екологічної безпеки та підвищення якості здоров'я населення через покращення стану довкілля через роботу зі ЗМІ.

Також НУО переймається проблемами заходів щодо захисту та очищення річок України та поводженням з твердими побутовими та промисловими відходами.

Оскільки забруднення річок безпосередньо впливає на державні стандарти питної води, НУО пропонують:

- громадський моніторинг з організацією незалежних лабораторних досліджень стічних вод підприємств для контролю «сумаційного» ефекту хімічних забруднювачів;
- встановлення прибережних захисних смуг залежно від гідрологічної ситуації (висадка дерев, створення буферних зон).
- контроль за гранично-допустимими концентраціями (ГДК), що ураховують комплексний вплив різних фізичних та хімічних факторів;
- інженерний захист через просування проєктів будівництва та модернізації очисних споруд на муніципальному рівні.
- Зважаючи на негативний вплив зберігання сміття на довкілля, громадські рухи зосереджені на наступному:
  - лобіювання впровадження нових технологій переходу від захоронення сміття до його високотехнологічної переробки та повторного використання (циркулярна економіка).
  - популяризація серед населення свідомої екодіяльності (через освітні програми) з роздільного збору сміття.
  - нагляд за дотриманням правил зберігання небезпечних відходів для запобігання техногенним аваріям.
  - місцевий активізм (створення мап несанкціонованих сміттєзвалищ та тиск на місцеві органи влади для їх ліквідації).

Засоби захисту в умовах екологічної небезпеки

У разі виникнення екстремальних екологічних факторів, неурядові організації наполягають на забезпеченні у засобах індивідуального захисту людей (респіраторів, дозиметрів тощо) з розповсюдженням інформації про їх правильне використання; засобах колективного захисту населення з вимогою

вільного доступу до сховищ та інших засобів колективного захисту; заходами та засобами радіаційної безпеки з наданням рекомендацій щодо життєдіяльності населення в умовах тривалого радіаційного забруднення (зокрема в зонах впливу ЧАЕС).

Висновки. Неурядові екологічні організації виступають сполучною ланкою між наукою, державою та суспільством. Їхня діяльність базується на розумінні комплексної дії екологічних факторів, де негативний ефект однієї речовини може посилюватися іншими стресорами (шум, випромінювання), що змінює фактичні показники ГДК. Громадські рухи є гарантом того, що цінності екологічної безпеки стануть основою свідомої екодіяльності кожного громадянина.

Неурядові екологічні рухи є необхідним інструментом стримування негативного впливу людської діяльності. Діяльність НУО спрямована на те, щоб вивести екосистеми із зони «песимуму» (пригніченого стану) у зону оптимуму, що є необхідним для збереження екологічної валентності живих організмів.

Література

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264–ХІІ. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 23.04.2026)

2. Про Концепцію екологічної освіти в Україні : Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 р. № 13/6-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v6-19290-01> (дата звернення: 23.04.2026).

3. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року / Міністерство економіки України. 2024. 496 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=17f558a7-b4b4-42ca-b662-2811f42d4a33> (дата звернення: 23.04.2026).

4. Проєкт розпорядження КМУ "Про схвалення Стратегії збереження біологічного різноманіття України на період до 2035 року..." [Електронний ресурс] / М-во економіки України. — 2025. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/cb42e3d2-fd31-4b6e-9717-ccb22685d8cb> (дата звернення: 23.04.2026).

5. Деякі питання створення та функціонування Інтегрованої автоматизованої системи радіаційного моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2026 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/175-2026-%D0%BF> (дата звернення: 23.04.2026).